

BEZECNY (157) *ai*

bez- (155), beł- (1), beż- (1); -c- (152), -cz- (4), -cz- (1); c : cz *GórnDworz* (5 : 3), c : cz *Leop* (3 : 1).

Oba e jasne.

sup najbezpieczniejszy (1).

sg m N bezecny (26). ◇ *G* bezecného (3); -ého (1), -(e)go (2). ◇ *D* najbezpieczniejszému (1). ◇ *A* bezecného (6), bezecny (2); -ého (5), -(e)go (1). ◇ *I* bezecnym (22), bezecn(e)m (2); -(e)m (1) *RejPs*, -em (1) *MurzNT*. ◇ *L* bezecnym (1). ◇ *V* bezecny (4). ◇ *f N* bezecną (8). ◇ *G* bezecněj (4); -ěj (1), -(e)j (3). ◇ *I* bezecną (3). ◇ *L* bezecněj (1). ◇ *V* bezecną (7). ◇ *n N* bezecné (9); -é (2), -(e) (7). ◇ *G* bezecn(e)go (1). ◇ *D* bezecn(e)mu (1). ◇ *I* bezecnym (4). ◇ *V* bezecn(e) (3). ◇ *pl N m pers* bezecni (29). *subst* bezecn(e) (4). ◇ *G* bezecnych (3). ◇ *D* bezecnym (2). ◇ *A m pers* bezecné (4), bezecnych (1) *SarnStat*; -é (2), -(e) (2). ◇ *I m, f, n* bezecnymi (2) *GroicPorz*, *BibRadz*, bezecnými (2) *ModrzBaz*, *KochPieś*; -ými (1), -(e)mi (1). ◇ *V m pers* bezecni (1). *subst* bezecn(e) (1).

W funkcji rzeczownika (5).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Epitet o mocnym zabarwieniu emocjonalnym, wyrażający ujemną ocenę moralną: wyzuty z czci, osławiony, godny potępienia i pogardy, zgubny; sromotny, haniebny, podły, nikczemny, zły; bezczelny, bezwstydy; wszeteczny, rozwiązły, wstrętny, złośliwy, okrutny* (88) :

a. *O człowieku; infamis BartBydg, Mącz, Cn; propudiosus Mącz, Cn; malae famae, sine bono nomine BartBydg; deterrimus, infandus, perditus Mącz; detestabilis, exsecratus, famosus, instabilis, nefarius, perinfamis, probrosus Cn* (43) : *Y* ia bezecni Delfowie/ Okrutnieyfzy niżli lwowie: Wolałbych sie z łmoki widzieć/ Niżli od was tę śmierć cierpieć. *BierEz Hv*; infamis, sine bono nomine, malae famae, bezecny *BartBydg* 74; *Leop Sap* 4/19; Profluentissimus omnium mortalium ac perditissimus. Bezecny łotr/ niefláchetny. *Mącz* 130c, 117c, 327a; *RejAp* 74v; Iákiemże tedy fumnieniem/ á iákiem belpięczeństwem bezecni wymyśláče dziś łmieią gwałćić tę wolą á tę vřtávę Páná łwego *RejPos* 153v; Iam sie dziś myślił pomścić zelżywości swoj[ej] Nad bezecnym Parisem *KochMon* 32, 29; *WujJud* 233v; iáko ieřt bezecny kto opuřcza oycá/ á przekłęty od páná ktho wzrufza mátkę ku gniewu. *BudBib Eccli* 3/17; *ModrzBaz* 96; Wřzytkom ia to widziálá/ iáko we zwierćiedle/ Ze z korzyřci łwey niemiał/ długo sie weselić Bezecny Alexander *KochOdpr* B, C3v; *Calag* 98a; Ani mię w moc podaway bezecnym głównikom. *KochPs* 85; Swátayże iuż bezecná/ [do Heleny] konay coś záczeńá *GórnTroas* 60, 15, 71; [czy *W.K.M.* rozumiesz/ aby człowiekowi temu] iáko Ludźie pamiętáią/ naybezpiecznieyfzému/ kćórego ani wiárá/ áni przyřięgá/ áni wřtyd/ áni boiaźń Boża od iego niecnotliwéy závźiętý (práwy hámowác nigdy niemogłá/ [co inszego pomoc miało niż przymierze..?]) *OrzJan* 102; *SkarKaz* 579a; *GosłCast* 14; *PaxLiz* E2; Rozłzárpano ná dwoię bezecnego kupcá/ Ktory podał w niewolą nie iednego głupcá. *KlonWor* 32.

Zwroty: »bezecnym uczynić«: *Y* łtaraleř sie/ áby zániřczył złorzeczeństwem swoiem bliźniego łwego y czáfem y łyná mátki łwoiey rad by był bezecnem vczynił. *RejPs* 75v.

»bezecnym zostać« (2): á ci kthorzy mi źle myflą/ niechać tył podądzą á zoftaną bezecnymi. *BibRadz Ps* 35/4; Bołe gełchrey haben. Złe slynać/ et bezecnym zostać. Ołromocon być. Infamari. Pollui macula. *Calag* 98a.

Wyrażenia: »bezecny poganiec (poganin, Turek)« (3): Przez tego [*pana cnego*] Bog vkazał wftytkirn Krześciánom/ Iáko máią odpor dáć bezecnym pogánom. *PapPan Ff*; *Oczko* 16v; *OrzJan* 115.

»bezecny człek«: Bezecny człek z Ithaki ón bołkié fkaránié Ku nam obráca kroki/ á myśli złośliwie/ Ni z bogiem ten/ ni z ludźmi pochodzi prawdziwie. *GórnTroas* 39.

peryfr. »bezecne dziecię« = *Kupidyn, Amor, bożek miłości*: á miłość ftáremu/ iáko przyzwoita/ zna to káždy. Acz to bezecne dziecię/ czáfem kuśi lie/ y o ftárego *GórnDworz* K2.

Szeregi: »bezecny i jawnogrzeszny«: Celniki Zydowie mieli zá beżecne/ y zá iáwnogrzeszne *WujNT* 39.

»zły (a) bezecny; bezecny, zły« (2 : 1): Deterrimus homo, Zły/ bezecny człowiek. *Mącz* 451a; Ale gdyżem [*mówiła Kamma*] iuż doczekáłá tego požádánego dnia/ ktorego zły/ á bezecny człowiek wziął fwą zapláthę/ z wielką rádością idę s tego fwiátá *GórnDworz* Y6v; Schrón fye przed oycem/ y przed bezecnémi Sióstrámi złémi. *KochPieś* 50.

W przen (8) : O włáwniełz tym fzkorpionem wyfigurowáłá fie nam thá fzáráncza bezecna [*wymyślacze a wywrotniki prawdy Pańskiej*]/ ktora piéknemi fłowki/ poftawkámi/ vmizgániem/ pirwey przeliże do fumnienia nędznego/ á potym wpuści iad fáłzu fwego *RejAp* 78; *RejPos* 204v.

W epitetach o charakterze obelżywym (6): *ForCnR* D; *RejFig* Bb8; Chłop miał Koniá y Ołá/ kiedy iechał w drogę/ Ofiel rzekł/ vlzy mi co/ bo ia iuż nie mogę. Włóž ná Koniá/ á Koń rzekł/ o bezecna świnió/ Tobie to przyrodzono/ á wzdyc nieść niemiło. *RejZwierz* 121; Iáko Białobocki, gdy mu kiedis niewiáftá iego zbytnie potráwę ofoliła [...] znác bezecna máłpo powieda/ bo przed fołá/ y ieść nie mogę. *GórnDworz* R3; *RejPos* 146v; O bezecna nádęta mucho/ [*o człowieku*] y s pułmiłki y z áxámity twemi/ nie dofyćże tobie ná tim rozeznác łobie dobredzieiftwo á wołá páná fwego [...] á dáwać chwałę iemu. *RejZwierc* 190v.

b. *O postępowaniu ludzkim; przen. też o przedmiotach; infanda res* *Mącz* (45) : O nędzna mizeryo/ o pycho nádęta/ O bezecna fwawola/ á zła myłł przekłęta. *RejWiz* 169, 173v, 174v; Obyczáie ludzi kłamliwych fá bezecne á pohánbienie ich/ znimi bez przełthánku. *Leop Eccli* 20/28, *Sap* 3/17; Aby thu fpráwiedliwość/ fwe gniazdo rozwiłá/ A bezecna niecnótá/ tám fie być wftydziłá. *RejZwierz* 111v; *BibRadz 2.Petr* 2/7; *Mącz* 118d; á przeto żegnam ten bezecny fwiát/ y ten żywot *GórnDworz* Y7, S7, Y8v, Dd8, Gg5, Ii4v; Boimy fie też tych bezecnych wśi/ ktorechmy tu márníe potárgowáli/ á biegamy około nich z dziwnemi niebopożnoftámi [!]/ á z dziwnemi wymyłly fwiátá tego *RejPos* 159v; *RejZwierc* 224; *MWilkHist* F3; *KochDz* 103; *KochMuza* 26; Toć też y ftąd iuż widzi káždy pijánicá/ iáko we źwierciedle/ częgo pijańftwo bezecne domiełzcza człowieká káżdego *WerGość* 224, 221, 248; Abowiem tá bezecna pftotliwość á wżeteczna miłość/ ták nie fortunná ieft/ iz porubnikowi ledwie kęs chlebá zoftáwi *WerKaz* 299, 299, 301; *KochPieś* 8; Mądrość bowiem bez wiáry nikczemną y nieprawdziwą ieft/ á zgołá bezecną chytróścią. *Phil* O2; *GórnTroas* 37, 52; *KmitaSpit* B3; *GosłCast*

62; Pytałbyś mię/ iáko tych Sędziowie karáli/ Co fię tym ludokupftwem bezecnym paráli. *KlonWor* 31, 29.

Wyrażenia: »bezecna mamona«: Mielibyście fię flufznie śmiłowác/ y co nawięcey pieniędzy do Papieżá poślác/ áby wżyftki Dufzytzki rázem s Czyścá wypuścił/ á dłužey ich tám dla tey bezecney Mámmony niełmázył *KrowObr* 123.

»bezecne pieniądze; pieniądze bezecne« (1 : 1): *KrowObr* 194; O bezecne pieniądze/ á niešťczęśne złoto. Częgoż ty nie domieścisz/ częgoż ty nie śpráwiłz *RejWiz* 122v.

»bezecna poczciwość«: W téyże bitwie Frydrych Herbort z Fulftyná/ gdy był cáło z bitwy wyiechał/ obróciwłszy łye/ poftawłszy máło nád bitwą/ zátřzáfłnáfłszy wzgorę ręką/ á ono Rycérłki háłło zákřzykńáfłszy: O bezecna poczciwości/ toć mnie dla [!] ciebie dźiśia gárdłó dáć. *OrzQuin* R2v.

Szeregi: »bezecny i niecnotliwy«: O czym y Cycero ták powiedział: Rzeczápołpolitá hándłłowác á łobie z niey zyłku pátrzyć nietylko ieft rzecz hániebna á łzkáráda/ ále ieftł bezecna y niecnotliwa *Phil* Q3.

»nikczemny a bezecny«: Ach miły Boże/ toć to nikkczemne á bezecne opilftwo/ rozmaíte przygody ludźiom śpráwuie *WerGośc* 258.

W przen (6) : Dać iem bóg [dzieciom] nie iednego oica miałto ciebie/ [...] iedno ié ty łwą łtałością počwierdź a ciála bezecnego powieściami nieprzyftáwái *MurzHist* N3v; Then co chodzi proftą drogą obawáiác łie Páná/ bywa wzgárdzon od onego/ ktory bezecną drogą chodzi. *Leop Prov* 14/2; á kocháią łie [fałszywi prorocy] w nagorłzych rzeczách: ktorych drogi przewrotne łą/ y kroki ich bezecne. *WujJud ktv*; Nie dba ná ryk bydłęcy, ná chłopłkie biádanie/ Łáczny Wilk, byle łwoie odpráwił śniádanie./ Táł ten worek bezecny iáko káłdan wilczy/ Záwłze zieie *KlonWor k.* **2v; Bez pogrzebu y oney oštátńiey połługi/ Będźie wiátrom bezecne igrzyłko czás długi. *KlonWor* 40, 27.

2. *praw. Skazany mocą prawa na utratę czci, infamię, banicję; wyjęty spod prawa, infamis, banita; infamis Mącz, Cn; paraclytus Mącz (69)* : *GroicPorz* ii4, ii4v, t; *UstPraw* B2 [2 r.], D, D4; *OrzRozm* M4; *Mącz* 276d; tho Páwo ieft: Aby żaden Wenecki Pośeł/ niebrał nic od tego Páná/ od któręgo połłány ieft: á któryby przeciwo temu Páwu vczyńił/ áby był bezecnym/ y ze wżęgo Weneckięgo Páńłtwá/ ná wieczné czáły był wywołány. *OrzQuin* C3; *ModrzBaz* 6v; Bezecni łą wżyłcy/ którzy ná Séymie záburzenié vczyńiwłzy vciekáią. *SarnStat* 151; Pánnę kto gwałtownie włápi, niech będzie bezecny: á która ieft włápióna ná to zezwaláiąca, niech połag tráci. *SarnStat* 642, 156, 605, 933, 1037 (39).

W połączeniach szeregowych (2): Páwo zábrania być temu Sędziem/ który ieft kłętym/ wywołány/ odłzczepieńcem wiáry Krzełciáńłkiey/ żydem/ bezecnym/ nie z małżeńłtwá národzonym *GroicPorz* b2v, Xv.

Zwroty: »czyńić [kogo] bezecnym« (2): Śługá przed woyną álbo inłzą potrzebą od páná odłtác niemoże rychley iedno łzełć niedźiel/ á ktory był odłtał vpornie/ Tákiego czyniem bezecnym. *UstPraw* D, D.

»zstawać się bezecnym« (6): Nápiłfano w Zakonie Bożym: A mimo to wedle Páwá/ Krzywoprzyłyżćá słtawa łye bezecnym/ a ku łwiádectwu y ku żadnemu dołtoieńłtwu nie

bywa przypużczon. *GroicPorz* y4, d4v, e3; *ModrzBaz* 6v, 81; *SarnStat* 76. Cf »bezecny i krzywoprzysięzca«.

Wyrażenie: »wywołanie i publikowanie bezecnym«: A iefliby Szłáhcíc nieośiádłý nie łtánął/ tedy ma byđz odełłan ná Séym ná wywołánié y publikowánié bezecnym. *SarnStat* 453.

Szeregi: »bezecny i krzywoprzysięzca«: Pifarz [...] A gdzieby sfálłzował Kfýęgi Mieyłskie/ sftawa fye bezecnym/ y krzywoprzyfýężcą/ a bywa karan ogniem *GroicPorz* d4v.

»bezecny, łotr«: Bezecni. vbodzy łotrowie. *GroicPorz* xv marg.

»(człowiek) odszczepiony i bezecny«: Mięła także pewnych dniow/ ieść zabronili/ i w ich święta robyć/ ktoby v nich odłzczepionęm człowiekiem i bezecnęm niechciał być *MurzNT* 111.

»bezecny i (zinąd) wygnany«: ludzie bezecni/ y zinąd wygnáni/ do nas do Polłki przyfzli/ [...] nábudowáli nam w Polłzce nowych y rozlicznych Oltharzew *OrzRozm* Gv.

»wywołany i bezecny«: á gdzieby fie wezwáni przez nas w náznáczonym czásié niewróćili/ zá wywołané y bezecné niechay będą miáni: áni ná potym niech przywrócenia do Oyczyzny nie máią. *SarnStat* 176.

»zbrodzień a bezecny«: bo z nędznego/ á vpádłego człowieká/ ábo też ze zbrodniá/ á bezecnego/ kiedy kto fzydzi/ nikt fie temu nie rołmieie *GórnDworz* O3.

Przen (1) :

Wyrażenie: »bezecne z ziemie wywołanie«: Kto fię tego dopuścił/ młzczono fię więc ná nim/ Karano go bezecnym z ziemie wywołániem *KlonWor* 18.

Synonimy: **1. a.** jawnogrzeszny, niecotliwy; **b.** niecotliwy, niewstydlivy, nikczemny, osławiony, skážony, stracony, sromotliwy, sromotny; **2.** klęty, krzywoprzysięzca, łotr, niesławny, odszczepieniec, odszczepiony, wywołany, zbrodzień, złodziej.

Cf **BEZECNIK, NIEBEZECNY**

KN